

dr hab. Grzegorz Maciejewski, Prof. UE
Katedra Rynku i Konsumpcji
Wydział Ekonomii
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
ul. 1-go maja 50
40-287 Katowice

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
magister Magdaleny Wawoczny
pt. „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów
na przykładzie mieszkańców Polski i Izraela”
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie,
Kraków 2026
Promotor prof. UEK dr hab. Agata Niemczyk
Promotor pomocniczy dr Katarzyna Frodyna

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska ulokowana została w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse. Autorka podjęła się w niej próby rozpoznania oraz oceny zakresu i siły postrzeganego ryzyka w turystyce w poszczególnych fazach procesu decyzyjnego wśród przedstawicieli różnych kultur narodowych, reprezentowanych przez mieszkańców Polski i Izraela. Doktorantka identyfikuje zachowania konsumentów na rynku usług turystycznych i wskazuje na determinanty tych zachowań. Opisuje postrzegane przez konsumentów ryzyko w turystyce oraz czynniki mające wpływ na to postrzeganie. Odnosi postrzegane przez turystów ryzyko do kultur narodowych Polski i Izraela.

Niniejsza recenzja została sporządzona zgodnie z warunkami określonymi w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 roku, poz. 742 z późn. zm.). Zgodnie z Art. 187 wymienionej Ustawy „1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. 2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. 3. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.”

Podstawą formalną recenzji jest pismo z dnia 20 stycznia 2026 r. Pana prof. dr hab. Stanisława Popka, Dyrektora Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, w sprawie powierzenia mi wykonania recenzji rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Wawoczny.

Celem recenzji jest odpowiedź na pytanie, czy przekazana do recenzji dysertacja doktorska odpowiada ustawowym warunkom oraz czy uzasadnia dopuszczenie mgr Magdaleny Wawoczny do publicznej obrony celem nadania jej stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse. Ocena rozprawy doktorskiej została dokonana przez pryzmat spełnienia wymagań merytorycznych i formalnych stawianych pracom doktorskim w dziedzinie nauk społecznych, takich jak: ważność i aktualność podjętej problematyki, umiejętność prowadzenia naukowego wywodu (w tym stawianie celów i hipotez badawczych), dobór metod i technik badawczych, zawartość merytoryczna pracy, układ i struktura pracy oraz strona formalna i edytorska.

Ocena ważności i aktualności problematyki rozprawy

Podjęta w rozprawie problematyka jest bezsprzecznie ważna, gdyż dotyczy jednego z kluczowych i najszybciej rozwijających się sektorów współczesnej gospodarki, jakim jest turystyka, postrzegana zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym. Autorka koncentruje uwagę na konsumencie-turystyce oraz na procesach decyzyjnych towarzyszących podejmowaniu podróży, co wpisuje się w aktualne nurty badań nad zachowaniami konsumentami i konsumpcją doświadczeń. Szczególne znaczenie ma uwzględnienie kategorii postrzeganego ryzyka, które stanowi istotny element doświadczenia turystycznego i wpływa na wybory destynacji, form podróżowania oraz ogólną satysfakcję z wyjazdu. Tym samym rozprawa podejmuje zagadnienie istotne zarówno z punktu widzenia teorii ekonomii, jak i praktyki funkcjonowania podmiotów rynku turystycznego.

Aktualność problematyki wynika z dynamicznych zmian zachodzących w otoczeniu sektora turystycznego, w szczególności z narastającej wrażliwości turystyki na globalne kryzysy o charakterze zdrowotnym, politycznym, gospodarczym i środowiskowym. Doświadczenia pandemii COVID-19, a także współczesne zagrożenia związane z niestabilnością geopolityczną, zmianami klimatycznymi czy cyfryzacją usług turystycznych, znacząco wpłynęły na sposób postrzegania ryzyka przez turystów. Uwzględnienie tych uwarunkowań pozwala traktować rozprawę jako odpowiedź na aktualne potrzeby poznawcze, związane z koniecznością

lepszego zrozumienia mechanizmów kształtujących zachowania konsumentów w warunkach podwyższonej niepewności i zmienności otoczenia rynkowego.

Na szczególne podkreślenie zasługuje także uwzględnienie w pracy aspektu kulturowego w analizie percepcji ryzyka turystycznego, który w literaturze przedmiotu pozostaje relatywnie słabo rozpoznany. Doktorantka trafnie identyfikuje lukę badawczą, wskazując na ograniczenia dotychczasowych badań, opartych głównie na statycznych ujęciach kultury narodowej. W tym kontekście wybór problematyki rozprawy uznać należy za w pełni uzasadniony, ważny i aktualny. Praca wpisuje się w nurt badań nad współczesną turystyką, wzbogacając wiedzę z zakresu zachowań konsumentów, postrzeganego ryzyka oraz uwarunkowań kulturowych, a jednocześnie dostarcza wniosków o potencjalnym znaczeniu aplikacyjnym dla podmiotów gospodarczych działających w sektorze turystycznym.

Ocena układu i struktury pracy oraz jej strony formalnej i edytorskiej

Dysertacja doktorska mgr Magdaleny Wawoczny to obszerne studium o charakterze teoretyczno - empirycznym. Składają się na nie wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, bibliografia, netografia, spisy rysunków i tabel oraz aneks zawierający narzędzia badawcze w języku polskim i hebrajskim. W dokumentacji otrzymałem także streszczenie pracy przygotowane w języku angielskim.

Układ pracy, struktura podziału treści, kolejność rozdziałów i podrozdziałów jest poprawna i nie budzi większych zastrzeżeń. Tok wywodów jest uporządkowany i poprawny. Poszczególne rozdziały są ze sobą logicznie powiązane. Wywód prowadzony jest od elementów teoretycznych, ukazujących aktualny stan wiedzy na temat podejmowanej w dysertacji problematyki, przez zagadnienia metodyczne do empirii poszerzających wiedzę z zakresu teorii zachowań konsumentów na rynku usług turystycznych w kontekście różnych kultur narodowych (Polski i Izraela) oraz implikacji praktycznych w tym obszarze. Patrząc na łączną objętość części teoretycznej oraz wliczając treści metodyczne do części empirycznej pracy można uznać proporcje między warstwą teoretyczną a empiryczną rozprawy za właściwe.

Część teoretyczną recenzowanej rozprawy tworzą trzy pierwsze rozdziały o łącznej długości 144 stron. Doktorantka zbudowała w nich aparat pojęciowy oraz przedstawiła szerokie tło problemowe podejmowanego tematu. W pierwszej kolejności Autorka skoncentrowała się na zachowaniach konsumentów na rynku usług turystycznych oraz ich determinantach, porządkując podstawowe pojęcia oraz prezentując ujęcia teoretyczne dotyczące procesu decy-

zyjnego konsumenta - turysty. Następnie, w oparciu o literaturę przedmiotu, omówiła złożoność ryzyka turystycznego jako przedmiotu badań, przedstawiając jego definicje, klasyfikacje oraz sposoby przeciwdziałania jego negatywnym konsekwencjom. W ostatnim rozdziale części teoretycznej Doktorantka przedstawiła zagadnienie kultury narodowej, wskazując jej znaczenie w ekonomii oraz analizując związki między uwarunkowaniami kulturowymi a postrzeganiem ryzyka. Układ części teoretycznej jest logiczny i prowadzi od ogólnej charakterystyki zachowań konsumentów na rynku usług turystycznych, poprzez problematykę postrzeganego ryzyka, do kulturowych uwarunkowań jego percepcji, co tworzy spójne ramy teoretyczne dla dalszych analiz.

Część empiryczną rozprawy tworzą dwa kolejne rozdziały o łącznej długości 76 stron. Zawierają one wyniki badań własnych podjętych przez Autorkę dysertacji, poprzedzone prezentacją założeń badawczych oraz uzasadnieniem wyboru zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych. W pierwszej kolejności Doktorantka przedstawiła organizację procesu badawczego, sformułowała cele i hipotezy badawcze, a także zaprezentowała przyjęte metody badawcze oraz dokonała charakterystyki badanych zbiorowości. Następnie zaprezentowała wyniki badań ankietowych dotyczących postrzegania ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym turystów z Polski i Izraela. Część empiryczną pracy uzupełnia analiza zależności pomiędzy postrzeganiem ryzyka a wybranymi czynnikami społecznymi, demograficznymi i ekonomicznymi, pozwalająca na określenie roli kultury narodowej w kształtowaniu percepcji konsumenckiego ryzyka w turystyce. Układ tej części pracy jest podporządkowany kolejnym aspektom analizowanego problemu badawczego i prowadzi od charakterystyki zachowań turystycznych respondentów do identyfikacji czynników różnicujących percepcję ryzyka wśród przedstawicieli badanych kultur. Taki układ części empirycznej należy uznać za przejrzysty i zgodny z logiką procesu badawczego.

Ważnym elementem pracy jest wstęp. Zawiera on wymagane uzasadnienie podjęcia tematu, zidentyfikowaną lukę badawczą oraz problem badawczy, cele pracy i hipotezy badawcze, zakresy podjętych badań, a także krótki opis ich metodyki oraz struktury przygotowanej rozprawy. Szkoda, że cele pracy i wynikające z nich hipotezy Doktorantka nie przedstawiła w postaci modelu badawczego. To bardzo przydatny zabieg, pozwala on w czytelny i precyzyjny sposób zwizualizować istotę podejmowanych badań.

Sformułowania tytułów poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów są komunikatywne i oddają treści w nich zamieszczone. Mam tutaj jedynie cztery drobne uwagi. W mojej opinii, struktura pierwszego rozdziału jest zbyt rozbudowana, co zaburza nieco układ całej pracy. Myślę, że bez szkody dla przejrzystości i logiki struktury ostatnie trzy punkty rozdziału moż-

na by przedstawić w jednym, ujmując je jednocześnie w sposób bardziej syntetyczny. Dość nieprecyzyjny jest przy tym tytuł podrozdziału 1.5 „Determinanty zachowań turystycznych – przegląd wybranych klasyfikacji”. Rodzi on pytanie dlaczego są to tylko wybrane klasyfikacje i według jakiego kryterium zostały scharakteryzowane. Uważam, że z pożytkiem dla całej rozprawy podrozdział 1.5 można by zatytułować „Determinanty zachowań turystycznych – ujęcie endogeniczne i egzogeniczne” lub „Endogeniczne i egzogeniczne determinanty zachowań turystycznych”. Zwłaszcza, że swój przegląd klasyfikacji Autorka kończy zdaniem „Biorąc pod uwagę mnogość klasyfikacji, w niniejszej dysertacji przedstawiony zostanie podział na determinanty endo- i egzogeniczne, zestawiony w tabeli 1.1.” (s. 45). W literaturze przedmiotu częściej spotyka się określenia „strategie radzenia sobie z ryzykiem” niż „sposoby przeciwdziałania ryzyku”, więc może taki tytuł podrozdziału 2.5 byłby bardziej trafny. Punkt 3.1, w świetle obowiązującego od 2018 roku podziału dziedzin i dyscyplin naukowych, jest trochę niezrozumiały. Może po prostu, trafniej byłoby go zapisać w formie „Kultura w naukach społecznych z perspektywy ekonomii”? Pewne wątpliwości budzi także kolejność podrozdziałów w rozdziale trzecim. W mojej ocenie bardziej logiczne byłoby wcześniejsze przedstawienie koncepcji wymiarów kulturowych funkcjonujących w literaturze przedmiotu, a dopiero potem omówienie determinant kształtujących kulturę narodową oraz charakterystyki analizowanych krajów. Takie uporządkowanie wyводу pozwoliłoby najpierw zaprezentować ramy teoretyczne analizy kultury, a dopiero w dalszej kolejności odnieść je do konkretnych uwarunkowań kulturowych Polski i Izraela.

Zakończenie pracy zawiera odniesienia Doktorantki do postawionych celów i hipotez, a także wyartykułowanie wniosków płynących z materiału empirycznego. Autorka podkreśla w nim wartość dodaną swojej rozprawy, jaką wnosi w rozwój nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. To swoiste podsumowanie pracy zamyka sugestia Doktorantki co do dalszych badań w podjętym w rozprawie temacie.

Recenzowana praca, wraz z bibliografią, netografią, spisami oraz aneksem, liczy 292 strony, zawiera tabele i rysunki wzbogacające oraz porządkujące prowadzone rozważania i wywody naukowe. Literatura przedmiotu, na której opiera się rozprawa, jest imponująca. Została dobrana właściwie, jest w pełni adekwatna do omawianej problematyki i obejmuje łącznie aż 587 pozycji zwartych i czasopiśmienniczych oraz 24 publikowane w Internecie. Podkreślenia wymaga zwłaszcza widoczna ilość wartościowych publikacji anglojęzycznych. Doktorantka wybrała liczące się i aktualne pozycje. Wprawdzie stopień ich wykorzystania w pracy bywa różny, jednak Autorka starała się rzetelnie dokumentować formułowane poglądy, oceny, sądy i wnioski, co znalazło odzwierciedlenie w licznych przypisach i powołaniach.

Z uwag formalnych i edytorskich miałby jedynie prośbę, by w przyszłości Doktorantka większą uwagę przywiązywała do czytelności prezentowanych przez siebie danych oraz do staranności w budowie zestawień i spisów. Mam tu na myśli przede wszystkim czytelność danych prezentowanych na rysunkach (np. s. 201, s. 213, s. 215), czy staranność spisów tablic i rysunków (s. 272-275). Warto także zapoznać się z zasadami dzielenia tablic, a także zacząć prezentować wyniki badań przynajmniej z dokładnością do jednego miejsca po przecinku. W wielu miejscach pracy Autorka pozostawia znaczne fragmenty stron puste (np. s. 186-189, s. 212, s. 214), podczas gdy wolną przestrzeń można byłoby wypełnić tekstem przeniesionym z kolejnych stron. Uważam, że te i podobne zabiegi z pewnością poprawią percepcję prac Doktorantki. Autorkę należy natomiast pochwalić za bardzo dobry styl pisarski.

Reasumując, recenzowana praca zawiera wszystkie elementy, które w świetle obowiązujących wymogów powinna posiadać rozprawa doktorska. Ilość i problematyka rozdziałów jest poprawna. W pełni pozwoliła Autorce przedstawić temat i osiągnąć postawione w pracy cele. Uwzględniając zatem wymagania stawiane dysertacjom doktorskim stwierdzam, że od strony formalnej praca doktorska mgr Magdaleny Wawoczny je spełnia.

Ocena merytoryczna rozprawy

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Zachowania konsumentów na rynku turystycznym i ich determinanty”, mgr Magdalena Wawoczny podejmuje rozważania o charakterze teoretycznym i terminologicznym, dotyczące zachowań konsumentów na rynku usług turystycznych. W pierwszej kolejności omawia specyfikę rynku usług turystycznych oraz jego podstawowe elementy. Następnie przedstawia wybrane ujęcia teoretyczne zachowań konsumenckich i zachowań turystycznych, wskazując zarówno na ich podobieństwa, jak i różnice interpretacyjne obecne w literaturze przedmiotu. Istotną część rozdziału stanowi analiza procesu decyzyjnego konsumenta-turysty, przedstawiona w świetle modeli teoretycznych oraz z uwzględnieniem kolejnych faz podróży: wyobrażonej, rzeczywistej i wspomnianej. W dalszej części rozdziału Autorka podejmuje problem determinant zachowań turystycznych, dokonując przeglądu wybranych klasyfikacji oraz omawiając czynniki endogeniczne i egzogeniczne wpływające na decyzje konsumentów na rynku usług turystycznych. Rozdział pierwszy pracy uznać należy za dobre tło teoretyczne rozważań poczynionych w kolejnych częściach rozprawy.

Podobną rolę w pracy pełni drugi rozdział dysertacji zatytułowany „Ryzyko turystyczne – definicje, klasyfikacje i sposoby przeciwdziałania”. Autorka skoncentrowała się w nim na zagadnieniach związanych z ryzykiem w turystyce. Swoje rozważania rozpoczyna od prezentacji teoretycznych aspektów pojęcia ryzyka w literaturze przedmiotu. Następnie przedstawia stan badań nad ryzykiem w turystyce, koncentrując się w szczególności na ryzyku postrzeganym przez turystę. W dalszej części rozdziału Doktorantka podejmuje próbę konceptualizacji pojęcia ryzyka turystycznego, proponując jego definicję oraz klasyfikację. O ile mogę pochwalić Doktorantkę za bardzo dokładną i trafną klasyfikację rodzajów konsumenckiego ryzyka, to nie zgadzam się z przyjętą przez nią definicją ryzyka, którą opiera na uczuciu niepewności, którego doświadcza turysta (s. 88). W literaturze ekonomicznej przyjmuje się, że ryzyko odnosi się do sytuacji, w których możliwe jest określenie prawdopodobieństwa wystąpienia określonych zdarzeń, natomiast niepewność dotyczy sytuacji, w których takie prawdopodobieństwo nie może zostać oszacowane. Tym przecież ryzyko różni się od niepewności, że ryzyko jest mierzalne, a niepewność nie. Brakuje mi też, w związku z tym, odniesienia się Autorki dysertacji do kwestii pomiaru konsumenckiego ryzyka na rynku usług turystycznych. Rozdział uzupełniają rozważania Autorki dotyczące sposobów przeciwdziałania ryzyku pojawiającemu się w związku z podróżą turystyczną, które powinny być raczej nazywane strategiami radzenia sobie z ryzykiem czy strategiami redukcji ryzyka, ale o tym pisałem już wcześniej.

Rozdział trzeci, zatytułowany „Kultura narodowa – pojęcie, determinanty i związki z ryzykiem”, poświęcony został problematyce kultury narodowej jako istotnego kontekstu interpretacji zachowań konsumentów. W pierwszej części rozdziału Doktorantka omawia sposób ujmowania kultury w ekonomii, wskazując na jej znaczenie w analizie zjawisk społeczno-gospodarczych. Następnie przedstawia determinanty kształtujące kulturę narodową, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań kulturowych Polski i Izraela. Kolejna część rozdziału zawiera przegląd koncepcji wymiarów kulturowych funkcjonujących w literaturze przedmiotu, które stanowią narzędzie analizy różnic pomiędzy przedstawicielami odmiennych kultur. Rozdział zamykają rozważania dotyczące relacji pomiędzy kulturą narodową a postrzeganiem ryzyka. W mojej opinii ta część pracy zasługuje na jak najwyższą ocenę.

Oceniając stricte teoretyczną część recenzowanej pracy doktorskiej warto zwrócić uwagę także na fakt, że Autorka dokonała nie tylko zręcznej kompilacji wielu pozycji źródłowych, przedstawiających poglądy i stanowiska innych autorów, lecz dokonała również ich wstępnej systematyzacji. Doktorantkę cechuje ponadto obiektywizm, tak ważny w pracy każdego pracownika naukowego. Zachęcam jednak Doktorantkę do śmielszego wypowiedziania swych

opinii i ustaleń, a przede wszystkim wskazywania, które teorie, ujęcia czy klasyfikacje są jej zdaniem najbardziej trafne z punktu widzenia tematu podjętej rozprawy.

Rozdział czwarty, zatytułowany „Metodyka badań nad postrzeganiem ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym turystów z Polski i Izraela”, jest swoistym pomostem pomiędzy częścią stricte teoretyczną rozprawy a empiryczną częścią dysertacji. Autorka przedstawia w nim bardzo dokładnie i rzetelnie organizację oraz przebieg procesu badawczego, a także zakres prowadzonych badań. Nie ustrzega się jednak przy tym przed popełnianiem drobnych, aczkolwiek istotnych, z punktu widzenia metodyki badań, potknięć (np. mylenie hipotez z założeniami, mylenie technik badawczych, zrównywanie próby kwotowej z losową, mylenie metod badawczych z metodami analizy danych). W mojej opinii zupełnie niepotrzebnie tak drobiazgowo opisuje budowę zastosowanego narzędzia badawczego (s. 168-171) oraz stosowane miary statystyczne, zwłaszcza, że są to proste testy, powszechnie znane już studentom pierwszych lat studiów (s. 172-179). Następnie Doktorantka przedstawia raz jeszcze cele i hipotezy badawcze oraz omawia zastosowane metody badawcze. Rozdział zamyka charakterystyka badanych zbiorowości, obejmująca respondentów reprezentujących dwie odmienne kultury narodowe – polską i izraelską. W mojej opinii dla przedstawienia cech badanych zbiorowości w zupełności wystarczyłaby tablica zbiorcza zamiast wykresów kołowych, zastosowanych przez Doktorantkę. Nie dość, że niepotrzebnie wydłużają pracę, to jeszcze generują puste obszary stron, o czym już wspominałem wcześniej.

Rozdział piąty, zatytułowany „Rola kultury narodowej w postrzeganiu ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym konsumentów (wyniki badań ankietowych)”, stanowi empiryczną część rozprawy. Punktem wyjścia prowadzonych analiz jest prezentacja wzorców zachowań turystycznych przedstawicieli obu badanych kultur (polskiej i izraelskiej), ujawniających się w podejmowanych przez nich decyzjach w trzech fazach podróży: wyobrażonej, rzeczywistej i wspominatej. Następnie Autorka analizuje postrzegane przez respondentów rodzaje ryzyka turystycznego oraz wskazuje zależności między motywami podejmowania podróży a zakresem postrzeganego ryzyka. W dalszej części rozdziału Doktorantka dokonuje analizy siły i zakresu postrzeganego ryzyka w poszczególnych fazach podróży oraz identyfikuje czynniki społeczne, demograficzne i ekonomiczne, różnicujące percepcję ryzyka wśród badanych reprezentantów obu kultur. Rozdział empiryczny dopełnia autorski schemat zależności pomiędzy kluczowymi zmiennymi badania, tj. kulturą narodową i ryzykiem turystycznym w trzech fazach procesu podejmowania decyzji na rynku usług turystycznych, który w mojej opinii zasługuje na bardzo wysoką ocenę.

W zakończeniu rozprawy Autorka dokonała syntetycznego podsumowania przeprowadzonych rozważań teoretycznych oraz wyników badań empirycznych. Niestety zrobiła to dość niespójnie, co stanowi nieoczekiwany kontrast w stosunku do wcześniejszych części pracy. Doktorantka odniosła się do postawionych hipotez badawczych oraz stopnia realizacji celów pracy. Przestrzegam tu jednak Autorkę przed wyciąganiem zbyt daleko idących wniosków na podstawie zgromadzonego materiału badawczego. A zwłaszcza dowodzenia czegokolwiek. Próby pobrane przez Badaczkę były stosunkowo niewielkie jak na badania ogólnokrajowe (zwłaszcza badania ogólnopolskie), dobrane w sposób kwotowy spośród internautów i to jedynie ze względu na ich płeć oraz wiek. A nawet tutaj zaobserwować można niespójności. Na przykład w próbie polskich respondentów dominowali mężczyźni. Stanowili oni 53% badanych (s. 182), podczas gdy mężczyźni stanowią 48,31% polskiego społeczeństwa (Polska w liczbach 2024, GUS). W próbie izraelskich respondentów również dominowali mężczyźni. Stanowili oni 51% badanych (s. 182), podczas gdy mężczyźni stanowią 49,77% izraelskiego społeczeństwa (Israel Demographics 2026, Worldometer). Docenić z kolei należy zaproponowane przez Doktorantkę kierunki dalszych studiów nad problematyką postrzegania ryzyka przez konsumentów na rynku usług turystycznych w kontekście uwarunkowań kulturowych. Niestety w podsumowaniu brak mi informacji na temat ograniczeń przeprowadzonych badań, a takie niewątpliwie istnieją (choćby wymienione przeze mnie w tym akapicie). Korzystając zatem z uprawnień recenzenta, prosiłbym o ich sformułowanie i przedstawienie podczas publicznej obrony.

Dokonane przez Badaczkę spostrzeżenia i analizy ocenić należy dość wysoko. Dostarczają one wiedzę o charakterze teoretycznym i praktycznym, mogącą przynieść wymierne korzyści chcącym skorzystać z niej podmiotom działającym na rynku usług turystycznych, zwłaszcza jeśli znajdą potwierdzenie w badaniach na większych, reprezentatywnych próbach. Wysoko ocenić należy sam opis prowadzonych analiz, choć prezentację uzyskanych wyników należałoby w wielu miejscach poprawić.

Uzyskane przez Autorkę wyniki dostarczyły interesującego materiału analitycznego, pozwalając osiągnąć postawione cele (s. 9 oraz s. 162-163) oraz ustosunkować się do przyjętych hipotez badawczych (s. 9-10 oraz s. 163-164). Badaczka w swej pracy odnosi się do uzyskanych rezultatów, wykazując sprawność analityczną i interpretacyjną oraz umiejętność formułowania uogólniających konkluzji. Doktorantkę docenić należy także za duży wysiłek badawczy i analityczny na każdym kroku postępowania badawczego, zwłaszcza podczas pozyskania, opracowywania i porównywania wyników dwóch prób badawczych polskiej (N=622) i izraelskiej (N=611).

Za wkład mgr Magdaleny Wawoczny w rozwój wiedzy w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse, w szczególności w obszarze badań nad zachowaniami konsumentów na rynku usług turystycznych, należy uznać: opracowanie koncepcji ryzyka turystycznego oraz zaproponowanie jego klasyfikacji w odniesieniu do procesu podejmowania decyzji przez konsumentów-turystów; włączenie do analizy postrzeganego ryzyka turystycznego czynnika kultury narodowej jako zmiennej różnicującej percepcję ryzyka; a także ukazanie zróżnicowania postrzegania ryzyka w trzech fazach procesu decyzyjnego turysty, tj. w fazie podróży wyobrażonej, rzeczywistej i wspominaanej.

Na uwagę zasługuje również empiryczne rozpoznanie zależności pomiędzy kulturą narodową a percepcją ryzyka turystycznego wśród przedstawicieli dwóch odmiennych kultur: polskiej i izraelskiej. Uzyskane wyniki badań wskazują, że przynależność kulturowa stanowi istotny czynnik różnicujący sposób postrzegania ryzyka w procesie podejmowania decyzji na rynku usług turystycznych. Tym samym rozprawa wpisuje się w nurt badań nad postrzeganym ryzykiem konsumenckim, poszerzając go o perspektywę międzykulturową oraz odnosząc analizę do kolejnych faz procesu decyzyjnego konsumenta-turysty.

Ponadto podjęcie problematyki percepcji ryzyka turystycznego w kontekście uwarunkowań kulturowych wskazuje na nowe pole badawcze, które może stanowić punkt wyjścia do dalszych analiz dotyczących różnic w zachowaniach konsumentów na rynku usług turystycznych uwarunkowanych czynnikami kulturowymi.

Konkluzje końcowe

Rozprawa doktorska mgr Magdaleny Wawoczny, pt. „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów na przykładzie mieszkańców Polski i Izraela”, przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. UEK dr. hab. Agaty Niemczyk, jest udanym rozwiązaniem problemu naukowego, przedstawionego we wstępie rozprawy, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki i potwierdza jej umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych. W swojej dysertacji Autorka zrealizowała cele pracy i ustosunkowała się do postawionych hipotez. Praca wnosi do poruszanej problematyki nowe i ważne treści. Recenzowana dysertacja jest przykładem oryginalnego, autorskiego opracowania, napisanego na poziomie naukowym wymaganym dla prac doktorskich, ulokowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Wyrażam zatem przekonanie, że przedłożona do recenzji praca spełnia wymogi określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 roku, poz. 742 z późn. zm.) i w związku z tym wnoszę o jej przyjęcie przez Radę Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie oraz dopuszczenie do publicznej obrony.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Maciejewski', is positioned to the right of the main text block.

Katowice, dnia 24.03.2026 r.